

METODY PRACY NAUCZYCIELA WIEDZY O SPOŁECZEŃSTWIE

Małgorzata Osińska

Mgr historii, wieloletni współpracownik Centrum Edukacji Obywatelskiej oraz Okręgowej i Centralnej Komisji Egzaminacyjnej. Współautorka i trener programów edukacyjnych dla nauczycieli, współautorka programu nauczania z przedmiotu Historia dla szkół ponadgimnazjalnych.

Spis treści

1. Wprowadzenie	1
2. Przykłady zastosowania niektórych metod w odniesieniu do wybranych wymagań szczegółowych zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego:	
2.1. III etap edukacyjny – gimnazjum	2
2.2. IV etap edukacyjny – zakres podstawowy	7
2.3. IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony	10
Literatura	11

1. Wprowadzenie

Skuteczna realizacja nowej podstawy programowej wymaga stosowania odpowiednich metod i sposobów pracy z uczniami. Nacisk na kształtowanie umiejętności i postaw obywatelskich powoduje, że nauczyciel wiedzy o społeczeństwie powinien poszukiwać adekwatnych do kształcenia tych umiejętności metod pracy. Konieczne staje się stosowanie różnorodnych metod aktywizujących i interaktywnych, dotychczas rzadziej lub wcale nie stosowanych. Konieczne staje się stosowanie przez nauczyciela wiedzy o społeczeństwie, realizującego nową podstawę programową, różnorodnych metod aktywizujących i interaktywnych, które dotychczas były wprowadzane rzadko lub wcale, w tym m.in. projekty indywidualne i zespołowe, dyskusje i debaty, rozwiązywanie problemów, analiza przypadku, odgrywanie ról, socjodramy, gry i zabawy edukacyjne, różne rodzaje pracy w grupach, wywiady, ankiety, analiza materiałów źródłowych, teczka – portfolio, pisanie petycji, skarg, pism urzędowych.

Nauczyciel może dobrać metody dowolnie w zależności od tematu i celów lekcji, które wyznaczył. W nowej podstawie programowej występują także takie wymagania szczegółowe, które określają konkretną formę pracy na lekcji, np.

- „...bierze udział w debacie klasowej, szkolnej lub internetowej na temat wolności słowa lub innych praw i wolności” (IV etap podstawowy – 5.5),
- „...stosuje w analizie przypadku podstawowe pojęcia i zasady prawa karnego (odpowiedzialność karna, przestępstwo a wykroczenie, zbrodnia i występki, zasada domniemania niewinności)” (IV etap rozszerzony – 33.1).

2. Przykłady zastosowania niektórych metod w odniesieniu do wybranych wymagań szczegółowych zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego

2.1. III etap edukacyjny – gimnazjum

1.3

Podstawowe umiejętności życia w grupie.

Uczeń przedstawia i stosuje podstawowe sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie i między grupami.

Odgrywanie ról – negocjacje

Podziel klasę na trzy grupy. Dwie z nich reprezentują różne stanowiska na temat wycieczki klasowej. Grupa I ma za zadanie spisać argumenty przemawiające za wycieczką historyczną do Krakowa, a grupa II za turystyczną do Zakopanego. Grupa III to bezstronni obserwatorzy.

Grupy I i II wybierają po trzech negocjatorów. Z całą klasą ustalamy zasady, których obie strony powinny przestrzegać w czasie rozmów, i spisujemy je na tablicy. Negocjatorzy podejmują rozmowy, których celem jest rozwiązanie konfliktu. Kolejno przedstawiają swoje argumenty. Obserwatorzy obserwują przebieg negocjacji, kontrolują przestrzeganie ustalonych zasad, oceniają liczbę i jakość przedstawianych argumentów. Po zakończeniu wyznaczonego na negocjacje czasu omawiamy ich przebieg, prosząc o wypowiedzi negocjatorów, obserwatorów i chętnych z pozostałej części klasy. Na zakończenie uzupełniamy zasady skutecznej negocjacji.

2.2

Życie społeczne.

Uczeń wyjaśnia na przykładach znaczenie podstawowych norm współżycia między ludźmi, w tym wzajemności, odpowiedzialności i zaufania.

Praca w grupach

Podziel uczniów na cztery grupy i poproś o wypisanie norm, które obowiązują na lekcji chemii i na lekcji wychowania fizycznego oraz w teatrze i na występie zespołu młodzieżowego. Porównajcie zapisy, wybierzcie elementy występujące we wszystkich zapisach i te, które je różnią. Spróbujcie określić rodzaje występujących norm. W tych samych grupach uczniowie zastanawiają się nad sankcjami grożącymi za nieprzestrzeganie norm i nagrodami za ich przestrzeganie.

Praca w parach

Uczniowie dobierają się w pary, jedna z osób czyta tekst przysięgi Hipokratesa, druga – karty gwarancyjnej. Uczniowie odpowiadają na pytania:

1. Jakie obowiązki zostały zapisane w tekście?
2. W stosunku do kogo są te obowiązki?
3. Jakie są źródła tych obowiązków?

Odpowiedzi uczniów omawiacie na forum klasy, definiując znaczenie obowiązku, odpowiedzialności, zaufania w relacjach społecznych.

2.3

Życie społeczne.

Uczeń charakteryzuje życie szkolnej społeczności, w tym rolę samorządu uczniowskiego; wyjaśnia, na czym polega przestrzeganie praw ucznia.

Burza mózgów

W parach uczniowie przypominają sobie, czym zajmował się samorząd ich szkoły w ostatnim roku. Zbieramy wypowiedzi par. Następnie podajemy uczniom zasady „burzy mózgów”. Przeprowadzamy „burzę mózgów”, szukając odpowiedzi na pytanie: „Jakimi jeszcze sprawami mógłby zająć się nasz samorząd lepiej niż ktokolwiek inny?”. Spisujemy wypowiedzi na tablicy. Następnie rozdajemy uczniom odpowiednie dokumenty prawa szkolnego i oświatowego, i prosimy o ocenienie, którymi z wymienionych w „burzy mózgów” spraw może zająć się samorząd, aby działać w zgodzie z prawem. Korygujemy zapis, wykreślając z tablicy propozycje niezgodne z prawem. Na koniec zastanawiamy się, czy wszystkie pozostałe zapisy są możliwe do realizacji z innych niż prawne względów. Po ostatecznym uzgodnieniu listy pomysłów proponujemy przekazanie jej przedstawicielom samorządu szkolnego.

5.4

Udział obywateli w życiu publicznym.

Uczeń wyjaśnia, podając przykłady, jak obywatele mogą wpływać na decyzje władz na poziomie lokalnym, krajowym, europejskim i światowym.

Planowanie działania

Uczniowie wymieniają różnorodne przykłady działań podejmowanych przez obywateli z własnej inicjatywy na terenie osiedla, dzielnicy, wsi lub gminy, w której mieszkają. Na podstawie wymienionych przykładów prowadzimy dyskusję na temat: „Jakie interesy i potrzeby realizują obywatele poprzez działalność lokalną? Jakie formy może przybrać ta działalność?” Następnie dzielimy uczniów na grupy i prosimy o zapisanie na kartkach kolejnych etapów działania, które obywatel powinien zaplanować przed podjęciem akcji.

Uczniowie prezentują swoje prace. Tworzymy wspólną listę, dbając o to, aby znalazły się na niej następujące zapisy: jasne zdefiniowanie celu, ustalenie norm prawnych, które regulują tę sferę życia publicznego, zgromadzenie potrzebnych środków (pieniądze, materiały itp.), określenie, kto będzie uczestniczył w realizacji działania, podział pracy, planowany czas, kryteria sukcesu, sojusznicy, największa trudność itp. Proponujemy, aby na następną lekcję uczniowie zebrali informacje na temat problemów występujących w ich okolicy. Tworzymy listę problemów, a następnie prosimy, aby uczniowie podzielili się na grupy i wybrali jeden z problemów. Przypomina-

my ustalone na poprzedniej lekcji zasady planowania działania i prosimy każdą z grup o przygotowanie propozycji rozwiązania wybranego problemu.

6.2

Środki masowego przekazu.

Uczeń charakteryzuje prasę, telewizję, radio, internet jako środki masowej komunikacji i omawia wybrany tytuł, stację czy portal ze względu na specyfikę przekazu i odbiorców.

Praca domowa

Obejrzyj programy informacyjne różnych stacji telewizyjnych: *Informacje, Fakty i Wiadomości*. Zanotuj różnice, np. porównaj kolejność pierwszych trzech informacji krajowych i zagranicznych, ilość czasu poświęconą wydarzeniu, czy pojawiły się komentarze, kto komentował wydarzenia itp.

7.2

Wyborcy i wybory.

Uczeń wymienia zasady demokratycznych wyborów i stosuje je w głosowaniu w szkole.

Symulacja

Przeprowadźcie kampanię wyborczą w klasie. Podziel klasę na kilkusobowe grupy: sztaby wyborcze i reporterów. Głównym zadaniem sztabów jest przygotowanie programu uwzględniającego potrzeby mieszkańców Waszej okolicy i wybranie kandydata na radnego, który zaprezentuje go pozostałym uczniom na spotkaniu przedwyborczym. Należy także przygotować plakaty, ulotki, hasła reklamujące program oraz zebrać podpisy wyborców (pozostałych uczniów w klasie) popierających kandydata i zarejestrować go w komisji wyborczej, którą reprezentuje nauczyciel. Uczniowie ze sztabów wyborczych powinni podzielić pomiędzy siebie zadania, wyznaczając role: kandydata, przewodniczącego, rzecznika prasowego, eksperta itp. Reporterzy – przydzieleni do sztabów – mają za zadanie napisać krótki reportaż (relację) z pracy sztabu. Mogą zwracać się do rzecznika prasowego z prośbą o informacje, prosić członków sztabu o wywiad, brać udział w posiedzeniach sztabu, jeśli dostaną zgodę przewodniczącego. Na zakończenie przeprowadźcie tajne wybory.

10.2

Państwo i władza demokratyczna.

Uczeń wskazuje różnice w sytuacji obywatela w ustroju demokratycznym, autorytarnym i totalitarnym.

Praca w grupach – układanka – jigsaw

Podziel klasę na trzy grupy, każda z nich tworzy państwo o innym ustroju. Pierwsza – demokratyczne, druga – autorytarne, trzecia – totalitarne. Poproś uczniów, aby na podstawie podręcznika, czytając jego odpowiedni fragment, zapisali zasady, które obowiązują w ich państwach, odpowiadając na poniższe pytania:

1. Kto sprawuje władzę? W jaki sposób wyłaniany jest następca?
2. Jak podejmowane są najważniejsze decyzje? Co się dzieje, gdy podjęta decyzja okazuje się błędna?
3. Jakie prawa mają obywatele? W jaki sposób są one chronione?
4. Jaki wpływ ma władza na życie prywatne obywateli?
5. Jakie instytucje stoją na straży reguł rządzących w państwie?

Każda grupa wymyśla hasło, które oddaje istotę ustroju panującego w jej państwie i zapisuje je na plakacie. Następnie uczniowie tworzą nowe trzyosobowe grupy składające się osób pracujących nad poszczególnymi ustrojami (jedna osoba – państwo demokratyczne, druga – państwo autorytarne, trzecia – państwo totalitarne). Takich grup jest odpowiednio więcej. Uczniowie kolejno przekazują sobie wiedzę o swoich typach państw, na zakończenie uczniowie wracają do grup pierwotnych i układają po dwa pytania sprawdzające wiedzę swoich kolegów. Sprawdzenie wiadomości odbywa się w formie konkursu.

10.6

Państwo i władza demokratyczna.

Uczeń wyjaśnia, czym są prawa człowieka i uzasadnia ich znaczenie we współczesnej demokracji.

Praca w parach

Przeprowadzając burzę mózgów, zapiszcie skojarzenia związane z pojęciem „prawa człowieka”. Na ich podstawie zbudujcie i zapiszcie definicję praw człowieka. Następnie poproś uczniów, aby w parach sporządzili listę praw człowieka. Pracę powinni zorganizować w następujący sposób: pierwszy uczeń zaczyna od napisania jakiegoś prawa, drugi dopisuje następne i tak dalej, aż do wyczerpania pomysłów. Zbierz pomysły uczniów, po jednym od pary, i kolejno dopisuj nie powtarzające się propozycje praw na tablicy. Następnie poproś, aby w grupach uczniowie zaproponowali podział zapisanych praw na kategorie. Po wykonaniu tej pracy przedstaw uczniom podział praw na kategorie i dokumenty zawierające spisy praw poszczególnych kategorii. Poproś, aby porównali je ze swoimi zapisami.

10.7

Państwo i władza demokratyczna.

Uczeń rozważa i ilustruje przykładami zalety i słabości demokracji.

Dyskusja punktowana

Nauczyciel podaje temat dyskusji: „Jak rozumiesz słowa Jana Pawła II na temat demokracji: *Historia uczy, że demokracja bez wartości łatwo przemienia się w jawny lub zakamuflowany totalitaryzm.*”? Uczniowie w domu przygotowują się do dyskusji. Nauczyciel przygotowuje arkusz do obserwacji i oceny dyskusji punktowanej. Na następnej lekcji uczniowie zgłaszają chęć udziału w dyskusji, ustalone zostają zasady dyskusji i wyznaczona osoba prowadząca. Uczniowie, którzy nie biorą udziału w dyskusji, w trakcie jej trwania wypełniają arkusze obserwacji.

11.2.3

Rzeczpospolita Polska jako demokracja konstytucyjna.

Uczeń omawia najważniejsze zasady ustroju Polski (suwerenność narodu, podział władzy, rządy prawa, pluralizm).

Uczeń, korzystając z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, omawia podstawowe prawa i wolności w niej zawarte.

Praca z tekstem źródłowym, tworzenie schematów, prac graficznych

Podziel klasę na zespoły i każdemu przydziel jeden z dwunastu rozdziałów Konstytucji. Grupy zapoznają się z odpowiednim fragmentem Konstytucji, a następ-

nie wypisują hasłowo, główne zawarte w nich zasady ustrojowe i najważniejsze postanowienia. W tych samych grupach uczniowie na dużych kartkach tworzą graficzny zapis podstawowych zasad zawartych w Konstytucji. Może to być schemat, element mapy myślowej, symbol itp. Po wywieszeniu kartek przedstawiciele grup przedstawiają swój pomysł. Zestawienie kartek tworzy „mapę ustroju Polski”, do której można wracać na następnych, bardziej szczegółowych lekcjach o ustroju.

13.1

Władza ustawodawcza w Polsce.

Uczeń przedstawia zadania i zasady funkcjonowania polskiego parlamentu, w tym sposób tworzenia ustaw.

Gra edukacyjna

Poproś uczniów o przygotowanie w domu na kartonikach haseł związanych z procesem legislacyjnym, np.: weto senackie, drugie czytanie, odesłanie projektu do komisji itp. Niektóre z haseł powinny powtórzyć się 2-3 razy, np. „głosowanie w Sejmie”. W klasie potasujcie kartoniki i rozdajcie je. Gra toczy się na zasadzie domina, każdy gracz po kolei dokłada po jednej karcie, jeśli karta pasuje do ostatniej w szeregu. Każdy z graczy może korzystać z konstytucji lub schematu drogi legislacyjnej. Sędzia (nauczyciel lub wybrany uczeń) przyznaje punkty za prawidłowo ułożoną kartę lub odbiera je za błędne dołożenie karty. Zwycięża ten, kto pierwszy pozbędzie wszystkich kart i zdobędzie najwięcej punktów.

17.2

Gmina jako wspólnota mieszkańców.

Uczeń wymienia najważniejsze zadania samorządu gminnego i wykazuje, jak odnosi się to do jego codziennego życia.

Projekt, wywiad i gra edukacyjna

Podziel klasę na grupy. Poproś, aby w ramach grup uczniowie podzielili pomiędzy siebie zadania. Każda z grup przygotowuje kwestionariusz wywiadu z urzędnikami gminy dotyczący zakresu ich obowiązków, najczęściej załatwianych spraw i błędów popełnianych przez petentów. Omówcie przygotowane kwestionariusze na lekcji, porozmawiajcie o zasadach przeprowadzania wywiadu. Zaplanujcie wizytę w gminie, ustalcie, kiedy i z jakimi urzędnikami będą rozmawiać grupy. Na podstawie przeprowadzonego wywiadu grupy opracowują grę planszową: „W urzędzie gminy”. Uczniowie z innych grup lub z innych klas grają w przygotowane gry, zdobywając punkty. Zwycięża grupa, która zdobyła największą liczbę punktów we wszystkich przeprowadzonych grach.

20.4

Integracja europejska.

Uczeń wyjaśnia, skąd pochodzą środki finansowe w budżecie unijnym i na co są przeznaczane.

21.2

Polska w Unii Europejskiej.

Uczeń wyszukuje informacje na temat korzystania ze środków unijnych przez polskich obywateli, przedsiębiorstwa i instytucje.

Projekt grupowy

Poleć uczniom, aby w Waszej gminie, powiecie znaleźli jak najwięcej projektów, które są współfinansowane ze środków Unii Europejskiej (strona Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, strony samorządów lokalnych, inwestycje i działania oznaczone symbolem UE). Wykonajcie razem gazetkę, album, prezentację komputerową pt. „Unijne projekty w naszej okolicy”.

27.1

Pieniądze i banki.

Uczeń przedstawia na przykładach funkcje i formy pieniądza w gospodarce rynkowej.

Debata „za i przeciw”

Uczniowie w dwóch kilkuosobowych grupach przygotowują argumenty za i przeciw. Temat debaty: „Za kilka lat zniknie pieniądz, banknoty i monety wyjdą z użycia”. Reszta klasy stanowi publiczność. Następnie uczniowie wymieniają argumenty i kontrargumenty. Po zakończonej debacie przeprowadzamy głosowanie. Wygrywa grupa, która przekonała większą część publiczności. Całością debaty kieruje marszałek, którym może być nauczyciel lub wyznaczony uczeń.

Konkurs

Grupa uczniów otrzymuje od nauczyciela zadanie przygotowania co najmniej 30 kart z pytaniami dotyczącymi form i funkcji pieniądza. Wcześniej można przygotować obszary, w zakresie których poszczególni uczniowie w grupie układają swoje pytania np.: monety, pieniądz papierowy, karty płatnicze itp. Pozostała część klasy bierze udział w konkursie: „Pieniądz wczoraj i dziś”. Konkurs ten przeprowadzany jest na wzór telewizyjnego programu „Jeden z dziesięciu”. Uczestnicy kolejno odpowiadają na dwa pytania. Do następnej rundy przechodzą ci, którzy poprawnie odpowiedzieli na te dwa pytania. W drugiej rundzie uczestnicy wyznaczają kolegów do odpowiedzi. Ci, którzy dwukrotnie udzielą nieprawidłowej odpowiedzi, odpadają. Do finału przechodzi trzech uczniów, którzy walczą o laur zwycięzcy, aż do wyczerpania kart z pytaniami. Uczniowie, którzy przygotowywali pytania, tworzą jury, które ocenia poprawność odpowiedzi i kontroluje czas.

2.2. IV etap edukacyjny – zakres podstawowy

2.1

Prawo i sądy.

Uczeń wyjaśnia, co to jest prawo i czym się różnią normy prawne od norm religijnych, moralnych i obyczajowych.

Analiza przypadku

Przeczytaj poniższy tekst, zastanów się, jakie rodzaje norm naruszyli chłopcy z klasy IIc. Wypełnij dwie pierwsze kolumny tabelki. W parach porównajcie swoje zapisy. Wspólnie wypełnijcie trzecią kolumnę.

Grupa chłopców z II c była bardzo rozżalowana po przegranym meczu. Brzydkie wyrazy padały na korytarzu raz po raz. Franek, po drodze do szatni, ze złości przylał jakimś młodemu z I klasy, bo się uśmiechał nie tak, jak trzeba. Olek kopnął krzesło tak, że się rozpadło na trzy części. Potem urwali jeszcze sitko od pryszniczka i zabrali z szatni plecak jakiemuś ze zwycięskiej klasy. Wypadli pośpiesznie, już po dzwonku, i trochę spóźnieni weszli na lekcję. Tu strasznie pokłócili się z resztą klasy z powodu

niewłaściwego ich zdaniem doboru grup do wykonania zadania. Wreszcie nauczycielka kazała im wyjść z klasy i zgłosić się do pana dyrektora. Opuścili klasę trzasnąwszy drzwiami, zamiast do dyrektora wyszli ze szkoły. Obrazili jeszcze panią woźną, która próbowała ich zatrzymać, mówiąc, że jest głupia, i poszli na piwo.

Rodzaj normy	Zachowanie	Sankcje

4.3, 4.4, 4.5, 4.6, 4.7

Edukacja i praca w Polsce i Unii Europejskiej.

Uczeń omawia na wybranych przykładach zasady przyjmowania do szkół wyższych. Uczeń przedstawia warunki podejmowania przez młodych Polaków nauki w Unii Europejskiej oraz wyszukuje informacje na ten temat odnoszące się do wybranego państwa.

Uczeń wyjaśnia, co wynika z wejścia Polski do strefy Schengen: zna zasady bezpiecznego podróżowania po Europie i świecie (unikanie ryzyka, postępowanie w razie kradzieży lub wypadku, możliwości uzyskania pomocy, w tym opieki zdrowotnej).

Uczeń wyjaśnia, jakie możliwości zarabiania mają młodzi ludzie, jakie umowy mogą zawierać i jakie są zasady opodatkowania ich dochodów.

Uczeń omawia ogólne zasady podejmowania pracy i zakładania własnych przedsiębiorstw w Unii Europejskiej (na podstawie informacji z internetu); sporządza Euro-pass-CV.

Projekt

Zaproponuj, aby uczniowie zastanowili się, jakie ważne dla siebie decyzje będą podejmować w najbliższych latach. Poproś, aby zapisali je na oddzielnych, samoprzylepnych karteczkach. Uporządkujcie karteczki na plakacie, kategoryzując je. Wśród kategorii pojawić się powinny: studia, praca, samodzielne mieszkanie, podróże itp. Podziel klasę na kilka grup. Poproś, aby każda z grup zebrała informacje na jeden z tematów i na następnej lekcji przedstawiła zasady przyjmowania do szkół wyższych, możliwości studiowania za granicą, bezpiecznego podróżowania, możliwości pracy, zarabiania i zakładania własnych przedsiębiorstw, zakupu lub wynajęcia mieszkania w Polsce i w krajach UE itp. Następnie zaproponuj, aby zebrane informacje wykorzystać, tworząc krótki poradnik dla młodych ludzi. Zadaniem każdej grupy będzie przygotowanie jednego rozdziału tego poradnika. Wyłóżcie zespół redakcyjny (np. po jednej osobie z każdej grupy). Podzielcie między siebie role w zespole redakcyjnym, wybierzcie redaktora naczelnego, sekretarza redakcji, redaktorów poszczególnych działów, osoby odpowiedzialne za stronę graficzną, redaktora technicznego itp. Zaplanujcie częstotliwość i terminy spotkań. Ustalcie zasady przygotowania materiału do druku, układ graficzny i inne sprawy związane z wydaniem poradnika. Spróbujcie oszacować koszty. Zastanówcie się nad sposobami dystrybucji. Możecie także powołać grupę, której członkowie podejmą próbę szukania sponsora i zajmą się zbadaniem możliwości wydrukowania Waszego poradnika.

5.5

Prawa człowieka.

Uczeń bierze udział w debacie klasowej, szkolnej lub internetowej na temat wolności słowa lub innych praw i wolności.

Debata oksfordzka

Uczniowie przygotowują debatę oksfordzką na temat: „Granice wolności czy wolność bez granic”. Klasa zostaje podzielona na dwie grupy. Każda z grup przygotowuje argumenty. Jedna broni tezy o prawie do pełnej, niczym nie krępowanej wolności, druga broni tezy o konieczności ograniczania wolności jednostki. Wybrany zostaje marszałek debaty, który pilnuje przebiegu debaty, udziela głosu, kontroluje czas, oraz sekretarz, który liczy głosy publiczności. Publiczność stanowić mogą uczniowie innych klas. Na początku debaty publiczność głosuje, popierając jedno ze stanowisk. Następnie członkowie grup kolejno przedstawiają swoje argumenty oraz zbijają argumenty przeciwnika. Po zamknięciu dyskusji publiczność głosuje повторно.

6.6

Ochrona praw i wolności.

Uczeń znajduje informacje o naruszaniu praw człowieka w wybranej dziedzinie (np. prawa kobiet, prawa dziecka, wolność wyznania, prawo do edukacji, prawa humanitarne) i projektuje działania, które mogą temu zaradzić.

Portfolio i wystąpienie publiczne

Uczniowie przygotowują teczki tematyczne i przez określony czas gromadzą w nich materiały z prasy codziennej, czasopism, publikacji, internetu, wywiady i inne, na temat wybranego naruszenia praw człowieka w Polsce i na świecie. Następnie opracowują swoje zagadnienie, przedstawiając sytuację w obszarze, którym się zajmowali. Każde z wystąpień powinno zawierać co najmniej jedną propozycję działania, które można podjąć, aby zaradzić przedstawionemu naruszeniu praw człowieka. Uczniowie przygotowują wystąpienie przed klasą. Wystąpienie takie może być oceniane przez nauczyciela lub poddane ocenie koleżeńskiej według wcześniej ustalonych i podanych uczniom kryteriów, np.:

1. Merytoryczna wartość wystąpienia:
  - a) ilość i jakość zgromadzonych informacji,
  - b) różnorodność źródeł (bibliografia),
  - c) sposób ich uporządkowania – struktura wystąpienia,
  - d) propozycja działania;
2. Przygotowanie dodatkowych pomocy ułatwiających odbiór (zdjęcia, prezentacja multimedialna, mapa itp.);
3. Sposób prezentacji:
  - a) język komunikatywny i zrozumiały,
  - b) głos pewny i odpowiednio głośny,
  - c) kontakt wzrokowy ze słuchaczami,
  - d) właściwie użyte narzędzia komunikacji niewerbalnej.

Po wystąpieniu, koledzy lub nauczyciel udzielają uczniowi informacji zwrotnej. Wartość ocenianych kategorii można przedstawić w punktach, a następnie przeliczyć na stopień. Nie powinno to jednak dotyczyć oceny koleżeńskiej.

2.3. IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

3.4

Grupa społeczna.

Opisuje swoiste cechy współczesnej rodziny jako grupy społecznej; porównuje i ilustruje przykładami różne modele rodziny.

Praca w grupach

Podziel klasę na 5 grup – zadaniem każdej z nich będzie napisanie krótkiego opowiadania o jednym z modeli rodziny:

- rodzina wielopokoleniowa,
- rodzina podstawowa wielodzietna,
- rodzina podstawowa z jednym lub dwójką dzieci,
- rodzina z jednym rodzicem,
- małżeństwo bez dzieci.

W opowiadaniu należy uwzględnić: cele, które stawia sobie dana rodzina, podział ról, podział obowiązków i zadań, rytuały i normy rodzinne.

Po odczytaniu opowiadań zbudujcie katalog cech wspólnych i odmierności.

7.3

Procesy narodowościowe i społeczne we współczesnym świecie.

Uczeń wyjaśnia, dlaczego w Europie integracja imigrantów z państw pozaeuropejskich rodzi trudności; ocenia sytuację imigrantów w Polsce.

Symulacja debaty sejmowej

Przygotuj z uczniami symulację debaty sejmowej na temat: „Czy przyjmować imigrantów?” Efektem debaty ma być przyjęcie uchwały: „Założenia polityki RP w stosunku do uchodźców”. Uchwała ta powinna odnosić się do następujących kwestii:

- Czy różnicujemy politykę wobec uchodźców i imigrantów?
- Czy przyjmujemy uchodźców (imigrantów), pozwalając im się osiedlić na stałe czy tylko na dłuższy czas (jaki)?
- Jeśli ich odsyłamy, to do tych krajów, z których pochodzą, czy do innych krajów?
- Kogo przyjmujemy? Czy tych, którzy udowodnią, że byli prześladowani, czy tych którzy uciekli przed skrajną nędzą, czy może tych, którzy nie byli prześladowani, ale chcą się w Polsce osiedlić i pracować?
- Jak im pomagamy? Czy pozwalamy zostać, ale nie zapewniamy opieki, czy udzielamy bardzo małej pomocy, czy dajemy te same prawa co obywatelom polskim, czy zapewniamy mieszkanie i pracę?

Uczniowie dzielą się na kilkusobowe grupy, z których jedna będzie konsekwentnie promowała stanowisko bardzo restrykcyjne wobec napływających cudzoziemców, a druga liberalne. Pozostali uczniowie stanowią centrum. Celem każdej grupy jest pozyskanie poparcia reszty posłów, aby poddana pod ogólne głosowanie uchwała była możliwie bliska stanowisku danej grupy. Debata sejmową prowadzi marszałek Sejmu wybrany spośród posłów niezaangażowanych bezpośrednio w dyskusję. Propozycje sformułowań do projektu uchwały zgłaszane przez posłów notuje sekretarz. On też przedstawia ostateczny projekt uchwały, który marszałek poddaje pod głosowa-

nie. Wcześniej możliwe jest przeprowadzenie głosowań cząstkowych nad szczególnie kontrowersyjnymi fragmentami uchwały.

41.1

Globalizacja współczesnego świata.

Uczeń przedstawia wieloaspektowy charakter procesów globalizacji (polityka, gospodarka, kultura, komunikacja, ekologia).

Analiza SWOT

Przeprowadź z uczniami burzę mózgów na temat procesu globalizacji. Starajcie się wydobyć wszystkie procesy i zjawiska, które składają się na to pojęcie. Następnie podziel uczniów na grupy i poproś, aby przeprowadzili analizę SWOT, wpisując hasła związane z globalizacją w odpowiednie miejsca tabeli:

Mocne strony	Słabe strony
● ● ●	● ● ●
Szanse i możliwości	Zagrożenia
● ● ●	● ● ●

Na zakończenie porównajcie tabele poszczególnych grup, przedyskutujcie i uzupełnijcie zapisy.

Literatura

1. KOSS. *Podręcznik i ćwiczenia. Część 1*, Praca zbiorowa pod redakcją, A. Pacewicz i T. Merty, Warszawa 2009.
2. Waśkiewicz A., Merta T., Klaus W., Woźniakowska D., Pacewicz A., *Przewodnik młodego obywatela*, Podręcznik i ćwiczenia dla liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych i techników, Wiedza o społeczeństwie – zakres podstawowy, Warszawa 2006.
3. *Z demokracją na ty. Materiały pomocnicze*, Praca zbiorowa pod redakcją A. Pawlickiego, T. Merty, A. Pacewicz, Warszawa 2007.